

SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

Tom 13/2021, ss. 185-206
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2021.13(12)
www.sej.mazowiecka.edu.pl

Anna Bartkowiak

Zakład Statystyki i Badań Operacyjnych
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski
Orcid: 0000-0002-2778-6512

Ewa Karmolińska-Jagodzik

Zakład Socjopedagogicznych Problemów Młodzięzy
Wydział Studiów Edukacyjnych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Orcid: 0000-0001-6076-8087

RELACJE MŁODYCH LUDZI (18–25) Z ICH RODZICAMI W CZASIE PANDEMII COVID–19

RELATIONSHIPS OF YOUNG PEOPLE (18–25)
AND THEIR PARENTS DURING COVID–19 PANDEMIC

Abstrakt

Relacje młodych osób z rodzicami ulegają zmianie na przestrzeni wspólnego życia rodzinnego. Młode osoby gotowe do opuszczenia domu rodzinnego zazwyczaj posiadają już wypracowane wzorce komunikacji z rodzicami. Czas pandemii COVID-19 zmienił naturalny bieg wielu

Abstract

Young adults' relationships with their parents change throughout their shared family life. Young adults who are ready to leave the family home usually have developed communication patterns with their parents. The COVID-19 pandemic time changed the natural course of

zachodzących w społeczeństwie procesów, w tym dynamikę relacji rodzinnych. Część młodych osób zmuszona została do powrotu do domu rodzinnego, a ich motywacja była zewnątrzsterowna, to mogło wpłynąć na jakość relacji między młodymi osobami a ich rodzicami. Podjęty w niniejszym artykule problem badawczy brzmiał: Jakie zmiany zachodzą w relacjach młodych osób z ich rodzicami w sytuacji powrotu do domu rodzinnego ze względu na pandemię COVID-19? Określamy zmienne warunkujące zależności dla cech jednostki takich jak poszerzanie i przyjmowanie pochodzące z kwestionariusza CEI-II. Pozostałe zmienne to: wiek, płeć oraz ocena relacji z rodzicami przed pandemią COVID-19 i w jej trakcie, czas spędzony na rozmowach z rodzicami przed pandemią i w jej trakcie, tematy -podejmowane w rozmowach z rodzicami, obszary konfliktowe w relacjach z rodzicami oraz pojawiające się emocje wobec rodziców. Narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz ankietowy. Badaną populację stanowiły osoby w wieku 18-25, a próba badawcza to 568 osób z całej Polski. Badanie przeprowadzone zostało metodą CAWI. Zastosowano miary zależności dla cech porządkowych, testy nieparametryczne (test Wilcoxona dla par obserwacji) oraz drzewa klasyfikacyjne w celu określenia klasyfikacji jakościowej relacji z rodzicem w kontekście uzyskiwania wysokich wyników w kategoriach poszerzania wiedzy i doświadczeń oraz przyjmowania niepewnego i nieprzewidywalnego charakteru życia codziennego. Główne wyniki badań prowadzą do rozstrzygnięcia wskazującego, że relacje młodych osób z matką w czasie pandemii, w subiektywnej ocenie, nieznacznie się pogorszyły, a relacje z ojcem nie uległy zmianie. Osoby, które uzyskują wysokie wyniki w kategorii poszerzania mają

many processes in society, including the dynamics of family relationships. Some young people were forced to return to the family home, and their motivation was extrinsic, which may have affected the quality of relationships between young people and their parents. In this article, we indicate the dynamics and nature of changes in the relationship between parents and young people returning to the family home. We identify variables, conditioning relationships for individual characteristics such as broadening and adoption derived from the CEI-II questionnaire. Other variables include age, gender, and assessment of relationships with parents before and during the COVID-19 pandemic, time spent talking to parents before and during the pandemic, topics discussed in conversations with parents, areas of conflict in relationships with parents, and emerging emotions toward parents. The research tool was a self-administered survey questionnaire. The study population was people aged 18-25, and the research sample is 568 from all over Poland. The survey was conducted using the CAWI method. Correlation coefficient for ordinal variables, non-parametric tests (Wilcoxon test for pairs of observations), and decision classification trees were applied in order to determine the qualitative classification of the relationship with the parents in the context of obtaining high scores in terms of expanding knowledge and experiences and accepting the uncertain and unpredictable nature of everyday life. The main results of the study lead to a resolution indicating that the relationship of young people with their mother, in the subjective assessment has slightly deteriorated, the relationship with the father has not changed, those who obtain high scores in broadening have better relationships with their parents than those with low and medium scores.

lepsze relacje z rodzicami niż osoby o niskich i średnich wynikach.

SŁOWA KLUCZE

COVID-19, relacje rodzinne, młodzież, drzewa klasyfikacyjne

KEYWORDS

COVID-19, family relationships, teenagers, classification trees

1. Wstęp

Młodzi ludzie w wieku 18-25 lat to osoby, które w zdecydowanej większości myślą o swojej przyszłości, są skoncentrowane ku osiągnięciu niezależności, mają lub zaczynają mieć coraz większe poczucie odrębności wobec rodziny pochodzenia. Poszerza się ich perspektywa temporalna. „Całość widzenia przez jednostkę jej przyszłości psychologicznej i jej przeszłego psychologicznego istnienia” (Nuttin 1985, 13) zmienia się w sposób ciągły i dynamiczny. Młodzi ludzie, którzy jeszcze niedawno zanurzeni byli w optyce świata swoich rodziców, coraz częściej tworzą własne wizje swojej przyszłość. Wydarzenia przeszłe i przyszłe osadzone w ramach perspektywy czasu danej osoby, wywierają wpływ na jej aktualne zachowanie (Liberska, 2004). Oznacza to, że zachowania, opinie, przyjmowane wartości, podejmowane działania, osobiste motywacje człowieka są wynikiem, nie tylko przeszłych i aktualnych spostrzeżeń jednostki, ale również tych, które są antycypowane. W wieku między 18 a 25 rokiem życia, młody człowiek coraz częściej zwraca uwagę na to, co go faktycznie interesuje, opierając swoje spostrzeżenia na wypracowanych poglądach i wartościach, które w większości są wszakże zinternalizowanymi wartościami rodzinnymi, ale są one poddane „mentalnej obróbce intelektualno – emocjonalnej”. Często w tym właśnie momencie życia następuje weryfikacja zapożyczonych poglądów o nowe elementy, które tworzą się w cyklu rozwoju poznawczego i ideologicznego. „Człowiek rozwijając się w toku całego życia jest aktywny w różnych sferach życiowych. Podejmując działania, nie zawsze ze sobą związane bezpośrednio, jednostka dokonuje zmiany w swoim zachowaniu, myśleniu i postrzeganiu siebie oraz świata. Następuje rozwój jednostki.” (Karmolińska 2009, 246). Aby ten rozwój mógł być rozpatrywany jako nieodwracalny, spontaniczny, monotoniczny zmiany muszą następować na wielu płaszczyznach życia i funkcjonowania psychicznego jednostki. Dlatego też niezbędnym w wieku wczesnodorosłym jest opuszczenie „gniazda rodzinnego”, by zdolność poszerzania własnych kompetencji mogła znaleźć swoje uzasadnienie i przestrzeń do realizacji. Zazwyczaj w tym czasie młodzi ludzie usamodzielniają się, podejmują zadania związane z dalszą edukacją lub pracą. Jest to naturalny cykl życia rodzinnego. W czasie pandemii COVID-19 nastąpiła zmiana nie tylko na płaszczyźnie funkcjonowania zdrowotnego. Zmiany jakie zaszły w tym czasie na poziomie intra i interpersonalnym, w życiu każdego człowieka, noszą znamiona kryzysu, a w przypad-

ku młodych ludzi w obszarze relacji rówieśniczych, możliwości realizowania zadań rozwojowych znamiona regresu.

Większość młodych osób musiało na nowo zweryfikować swój stosunek do relacji rodzinnych, chociażby ze względu na konieczność powrotu do domu rodzinnego albo częstszego w nim przebywania, z racji z powodu kwarantanny i obostrzeń sanitarno-epidemiologicznych. Relacje młodych młodzi (18-25lat) z ich rodzicami przeszły już fazę młodzieńczego buntu i zaczęły nabierać innych cech związanych z większą dojrzałością emocjonalną. Komunikacja rodzinna zaczęła już nabierać coraz częściej cech charakterystycznych dla kontaktów typu dorosły – dorosły. Dokonują się przemiany fizyczne, umysłowe i osobowościowe, jak także wyraźne zmiany w rozwoju społecznym (wchodzenie w świat dorosłych), stabilizują się też powoli zmiany w relacjach społecznych – zarówno z dorosłymi (początkowo kontestowanymi), jak i rówieśnikami. Początkowo młodzi ludzie są skonfliktowani ze światem stworzonym przez dorosłych, czego źródłem jest wzrastający krytycyzm wobec poglądów i zachowań dorosłych oraz sposobu, w jaki organizują oni świat. Ostatecznie jednak czas adolescencji, po okresie licznych doświadczeń zdobywanych w różnych środowiskach życia (szkolnym, rodzinnym, rówieśniczym), to czas konstytuowania, dojrzewania i modelowania osobowości, a tym samym nabywania emocjonalnego stosunku do świata idei, wartości, określania celów życiowych, czyli kształtowania się nastawień do siebie, świata i własnego życia” (por. Wysocka 2009/2010 za Wysocka 2011).

Czas jaki młodzi ludzie spędzali z rodzicami uległ zmianie, a rodzina jako taka zaczęła wchodzić w 6 fazę, zgodnie z zaproponowaną przez E. Duval, koncepcją cyklu życia rodzinnego, jako rodzina z dziećmi opuszczającymi dom. (Duval, 1977). W zależności od modelu rodziny można mówić o różnych typach rodzicielstwa i relacji rodziców z dziećmi. W modelu niezależności, najczęściej mamy do czynienia z typem rodzicielstwa relatywnie przyzwalającego (autonomia), w modelu współzależności z rodzicielstwem autorytarnym (kontrola), a w modelu emocjonalnej współzależności z rodzicielstwem opartym na autorytecie (kontrola i autonomia) (por. Kagiticibasi, 1996). Jednak należy pamiętać, że młodzi ludzie pragną zachować swoją niezależność i możliwość decydowania o sobie. W czasie pandemii okazało się, że młodzi ludzie zmuszeni zostali do spędzania o wiele więcej czasu z rodzicami niż by na to wskazywała tendencja i dynamika wieku rozwojowego, a decyzje jakie podejmowali musiały być często weryfikowane przez rodziców.

2. Założenia metodologiczne i metody statystyczne

Niniejsze opracowanie zawiera opis relacji młodych ludzi z ich rodzicami, w czasie pandemii Covid-19. Celem badania było ustalenie czy w przekonaniu młodych ludzi, bo to oni byli przedmiotem badań, ich relacje z rodzicami, w związku z sytuacją wynikającą z konieczności ponownego zamieszkania z rodzicami w czasie pandemii, uległy zmianie, jeżeli tak, to w jakim obszarze i na jaką skalę. Problem badawczy brzmiał:

Jakie zmiany zachodzą w relacjach młodych osób z ich rodzicami, w sytuacji powrotu do domu rodzinnego, ze względu na pandemię COVID-19? Zmienną niezależną uczyniliśmy motywację do poszukiwania nowej wiedzy i doświadczeń (Stretching – poszerzanie) oraz gotowość do przyjęcia nowatorskiego, niepewnego i nieprzewidywalnego charakteru codziennego życia (Embracing – przyjmowanie), uznając, że zazwyczaj, a w szczególności w kontekście niespodziewanej zmiany życiowej, za jaką można uznać pandemię, te cechy człowieka powinny w znaczący sposób pomóc w radzeniu sobie z zaistniałą sytuacją. Ważnym dla nas było ustalenie czy osoby uzyskujące wysokie wyniki w zastosowanym kwestionariuszu powyższej skali, będą sobie dobrze radziły w zaistniałej sytuacji kryzysowej i w jaki sposób zmieniają się, jeżeli w ogóle ich relacje z rodzicami. Założyliśmy bowiem, że sytuacja nieoczekiwanej zmiany, jaka zaistniała w wyniku pandemii, wpłynie na zmianę w relacjach młodych ludzi z rodzicami, co zależy będzie od takich determinant jak ciekawość i zdolność do poszukiwania nowych rozwiązań, w sytuacji zmiany. W celu uzyskania powyższych danych użyliśmy w badaniu kwestionariusza CEI-II autorstwa Kashdan i in. 2009 (Polska wersja Kaczmarek i in, 2013). Zawiera on pięć pozycji dotyczących tzw. rozciągania, oceniających w jakim stopniu poszukują nowej wiedzy i doświadczeń oraz pięć pozycji zawierających ocenę gotowości jednostki do tolerowania nowości i niepewność swojego otoczenia. Jest to kwestionariusz ciekawości i poszukiwań. Autorzy uznają ciekawość i zdolność do rozszerzania i poszukiwania nowych rozwiązań, jako ważny aspekt motywacji (Berlyne, 1960). Pozostałe zmienne to: wiek, płeć oraz ocena relacji z rodzicami przed pandemią COVID-19 i w jej trakcie, czas spędzony na rozmowach z rodzicami przed pandemią i w jej trakcie, tematy -podejmowane w rozmowach z rodzicami, obszary konfliktowe w relacjach z rodzicami oraz pojawiające się emocje wobec rodziców. Narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz ankietowy.

Badaną populacją były osoby w wieku 18-25, którzy przed pandemią nie mieszkali z rodzicami, a w jej trakcie zmuszone były powrócić do domu rodzinnego. Badanie zostało przeprowadzone metodą CAWI¹. Ankietę wypełniło 568 osób z badanej populacji z całej Polski.

Większość cech to cechy na skali porządkowej w związku z czym zastosowano metody statystyczne dedykowane tego typu cechom. Wśród nich, poza testami nieparametrycznymi, takim jak test Wilcozona dla par obserwacji, czy współczynnikami zależności dedykowanymi zmiennym porządkowym, zastosowano drzewa klasyfikacyjne w celu określenia klasyfikacji jakościowej relacji z rodzicem w kontekście uzyskiwania wysokich wyników w kategoriach poszerzania wiedzy i doświadczeń oraz przyjmowania niepewnego i nieprzewidywalnego charakteru życia codziennego. Drzewo to zbiór węzłów połączonych za pomocą gałęzi rozchodzących się w dół od korzenia aż do koń-

¹ Computer Assisted Web Interview/wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW. Ze względu na specyfikę zaistniałej sytuacji, był to jednym możliwym sposobem przeprowadzenia badania. Przy czym autorka badania ma świadomość ograniczeń wynikających zarówno z drogi dystrybucji ankiet jak i świadomość zawężenia grona respondentów do osób, które zdecydowanie chętniej wykonują tego typu badania, i innych ograniczeń.

czących liści (Larose 2006, 109). Drzewa klasyfikacyjne spełniają tu zarówno funkcję deskrypcyjną, jak i predykcyjną.

3. Czas realizacji badań – kontekst prawny i społeczny

Badanie przeprowadzone zostało w czasie izolacji społecznej spowodowanej pandemią wirusa SARS-CoV-2 początkowo określanej jako pandemia COVID-19. 11 marca 2020 roku Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) ogłosiła stan pandemii, 12 marca 2020 Polski Minister Zdrowia prof. Szumowski ogłosił, że „od dziś – w drodze rozporządzenia – zostanie w Polsce wprowadzony stan zagrożenia epidemicznego zgodnie z ustawą o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi”². Minister wystosował również apel skierowany do młodych ludzi, by pamiętali, że nie jest to czas imprez i nocnych zabaw w klubach. W kolejnych obostrzeniach, w związku z rozszerzaniem się pandemii i odnotowywaniem coraz większej liczby zakażeń, zamknięto szkoły, przedszkola i inne instytucje a osobom. W związku z powyższym znaczna część młodych ludzi musiała pozostać w domu na dłuższy nieokreślony wówczas okres. Natomiast 23 marca ogłoszony został stan epidemii w Polsce.

Od 2 kwietnia 2020 roku ankieta była rozsyłana do respondentów. Pierwszy kwietnia był dniem, od którego obowiązywał zakaz opuszczania domu, zamknięte zostały wszystkie parki, bulwary i miejsca publiczne. Ostatnie dane wpłynęły dnia 25 kwietnia, kiedy zostały wprowadzone kolejne etapy znoszenia ograniczeń w związku z COVID-19. Można zatem uznać, że ankietowani wypełniali kwestionariusz w okresie najsilniejszych obaw i stanu kryzysowego, żyjąc w dużej niepewności oraz sytuacji konieczności dostosowywania się do szeregu ograniczeń i zmian.

4. Charakterystyka grupy badanej

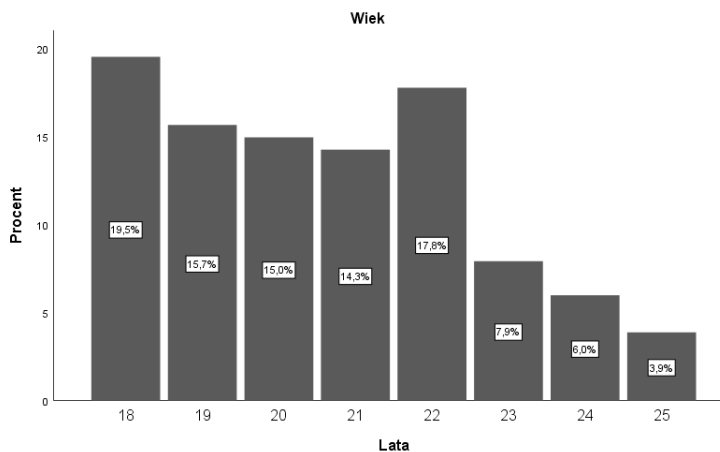
Pod względem płci badani to w zdecydowanej większości kobiety (82,43%). Jest to jeden z zarzutów dotyczących badań CAWI, gdyż zazwyczaj to kobiety częściej wypełniają przesłane im ankiety, co wynikać może z faktu, że zwyczajowo to one częściej charakteryzują się altruizmem, bezinteresownością oraz uległością wobec spełniania czyjś próśb, jak także z faktu, że dystrybucja ankiet była bardziej rozpowszechnia na kierunkach humanistycznych, gdzie studiuje więcej kobiet. Ponadto z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w roku akademickim 2018/19 kobiety stanowiły 58,0% studiujących³, co wyjaśnia większy udział kobiet w badaniu.

Badane osoby, z założenia to młodzi ludzie w wieku 18-25 lat. Połowa badanych to osoby w wieku do 20 lat, w badaniu dominowały osoby w wieku 18 i 22 lat.

² <https://www.gov.pl/web/koronawirus/od-dzis-wprowadzimy-stan-zagrozenia-epidemicznego>

³ https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5488/8/6/1/szkolnictwo_wyzsze_w_roku_akademickim_2018_2019.pdf. 03.09.2020)

Wykres 1. Wiek badanych osób (n=567)

Źródło: badania własne

Najwięcej badanych osób ma 18 lat (19,5%) oraz 22 lata (17,8%). Dwudziestopięcioletkowie to najmniej liczna grupa respondentów (3,7%).

Tabela 1. Miejsce pochodzenia (n=568)

Miejsce pochodzenia	%
wieś do 10 tys. mieszkańców	39,4
małe miasteczko od 10-50 tys. mieszkańców	25,1
miasto 50-100 tys. mieszkańców	19,7
duże miasto 100-500 tys. mieszkańców	11,0
metropolia pow. 500 tys. mieszkańców	5,4

Źródło: badania własne

Zdecydowana większość (64,5%) to osoby, które pochodzą ze wsi lub z małego miasteczka, tylko niewiele osób pochodzi z dużego miasta (11,0%) lub metropolii (5,4%).

Tabela 2. Sytuacja edukacyjna badanych osób (n=568)

Sytuacja edukacyjna	%	Sytuacja edukacyjna	%	Sytuacja edukacyjna	%
skończyłam/em naukę i pracuję	4,2	uczę się w szkole średniej branżowej	3,7	studiuję i nie pracuję	33,9
skończyłam/em naukę i nie pracuję	5,4	uczę się w szkole średniej ogólnokształcącej	23,4	studiuję i pracuję	27,1
Razem	9,6		27,1		61,0

Źródło: badania własne

Ponad połowa badanych (61%) to osoby, które studiują. Z powodu pandemii COVID-19 osoby, które studiują i nie pracują w większości (72,1%) musiały ponownie zamieszkać z rodzicami w domu rodzinnym, co trzecia osoba z nich (32,2%) wróciła do domu rodzinnego z powodu utraty pracy. Natomiast wśród osób studiujących i jednocześnie pracujących, które są bardziej niezależne finansowe i zobligowane sytuacją zawodową, połowa z nich musiała powrócić do domu rodzinnego w czasie pandemii.

5. Relacje badanych osób z rodzicami

Relacja badanych osób z rodzicami oceniane były oddzielnie w stosunku do matek i do ojców. Subiektywna ocena respondentów relacji z matkami w okresie poprzedzającym pandemię, jak i w trakcie jej trwania jest pozytywna. Zdecydowana większość (76,15%) uznała, że ich relacje z matką przed pandemią były dobre (29,68%) lub bardzo dobre (46,47%), jedynie 5,48% badanych oceniło swoją relację z matką jako złą (4,77%) lub bardzo złą (0,71%). Relacje z ojcami zostały ocenione jako subiektywnie gorsze niż relacje z matkami. Połowa badanych osób (54,59%) przed pandemią żyła w dobrej (28,62%) lub bardzo dobrej (25,97%) relacji ze swoim ojcem, 6,26% uznało, że ich relacja z ojcem była zła, a 4,06%, że była bardzo zła.

W szczegółowej analizie można zauważyć, iż relacje z matką pogorszyły się (rozkłady dla zmiennej relacja z matką przed pandemią i w trakcie różnią się statystycznie istotnie⁴: test rang Wilcozona oraz współczynnik Kendala: $p=0,0000$). Natomiast, w odczuciu badanych ich relacje z ojcem nie uległy zmianie (rozkłady dla zmiennej relacja z ojcem przed pandemią i w trakcie statystycznie nie różnią się (test rang Wilcozona $p=0,144$ oraz współczynnik Kendala: $p=0,089$). Nadal widoczna jest różnica pomiędzy poczuciem jakości relacji z ojcem a z matką; relacje z ojcem oceniane są jako gorsze (rozkłady dla zmiennej relacja z matką przed pandemią i relacja z ojcem przed pandemią statystycznie istotnie różnią się: test rang Wilcozona oraz współczynnik Kendala: $p=0,0000$). Rozkłady dla zmiennej relacja z matką w trakcie pandemii i relacja z ojcem w trakcie pandemii statystycznie istotnie różnią się (test rang Wilcozona oraz współczynnik Kendala: $p=0,0000$). Relacje z ojcem, mimo pogorszenia się relacji z matką i braku zmian w relacjach z ojcem w trakcie pandemii w stosunku do czasu sprzed pandemii, były w trakcie pandemii nadal gorsze niż z matką.

Zdecydowanie zwiększył się czas prowadzenia rozmów zarówno z matką jak i z ojcem w czasie pandemii w stosunku do czasu poświęconego na rozmowy z rodzicami przed pandemią. Z matką przed pandemią większość badanych (76%) rozmawiała ok. 30 min, w trakcie pandemii natomiast ten czas wydłużył się nawet do 3-4h (69,65%). Z racji większej ilości czasu spędzonego w domu, respondenci też częściej rozmawiali ze swoim ojcami. Przed pandemią przeciętny czas poświęcony na rozmowę z ojcem wynosił ok. 15 min dziennie, natomiast w trakcie pandemii nawet do 4-5h (8,9%). Nie

⁴ We wszystkich testach statystycznych przyjęto poziom istotności 5%.

zawsze jednak poświęcony czas przekładał się na jakość spędzonego z rodzicami czasu, szczególnie w relacjach z matkami. Osoby, które uznały, że ich relacje z matką uległy pogorszeniu dłużej z nimi rozmawiały (64,2%) w czasie pandemii niż przed jej rozpoczęciem. Natomiast w relacjach z ojcami sytuacja była odwrotna, te osoby, które uznały, że ich relacja z ojcem się poprawiła, aż 79,57% badanych rozmawiała dużo częściej (z 15 min dziennie, na 3-4h dziennie) z ojcami w trakcie pandemii niż przed jej trwaniem.

Część badanych osób zauważyła, że czas spędzony w domu rodzinnym, przełożył się na częstsze konflikty. 33,2% badanych uznało, że częściej kłóci się z matką w czasie pandemii niż przed jej rozpoczęciem, 20,4% badanych częściej kłóciło się z ojcem w czasie pandemii niż przed jej trwaniem. Osoby, które częściej kłóciły się z matką w czasie pandemii, wypowiadały się, że ich kłótnie dotyczą: - porządku, obowiązki domowe, - o wszystko, - o drobnostki, codzienne nawyki, -o spędzanie czasu z przyjaciółmi, -o styl życia, - o przyszłość, - o hobby, - o samodzielność i granice, - o czas wolny, - o młodsze rodzeństwo, - o politykę i religię.

Kłótnie z ojcem dotyczyły częściej: - polityki, - religii, - pracy/pieniędzy, -przyszłości, -partnera, -nawyków, - stylu życia, - błahostek, - szacunku wobec siebie, -używków.

Potwierdza to postawione na pierwszym etapie badań założenie, że wiek rozwojowy, który został uznany za moment przejścia, wyjścia z dotychczasowego sposobu życia rodzinnego w świat dorosły, któremu towarzyszy rytuał przejścia, powinien się pojawić, trwać i zostać zakończony, by jednostka mogła rozwijać się jako w pełni ukonstytuowany element społeczeństwa. Jak pisze S. Jaskulska „Żeby nastąpiła zmiana roli czy statusu społecznego jednostki, musi ona zostać na początku wyłączona ze „starego świata”. Przez jakiś czas jej status jest zawieszony między dawną i nową rolą, między starą i nową tożsamością. Wreszcie następuje włączenie „do nowego świata” (Jaskulska, 2013, s. 80). Ponowne włączanie jednostki do starych struktur społecznych i relacyjnych, nie służy zarówno jej rozwojowi i kompetencjom społecznym, jak także może przyczynić się do pogorszenia wypracowanych już relacji, w tym wypadku rodzinnych. Okazują się, że status zawieszenia, który w przypadku wieku rozwojowego badanych osób - okres moratorium psychospołecznego - jest ważnym elementem kształtowania pozytywnych postaw społecznych i dobrych relacji rodzinnych już jako dorosły człowiek. Warto jednak zauważyć, że częstsze kłótnie z rodzicami nie u wszystkich respondentów skutkowało pogorszeniem relacji z nimi. Wyjaśniając taki stan odwołać się można do potrzeby negocjowania rzeczywistości przez młodzież w relacjach rodzinnych przy jednoczesnej potrzebie utrzymania *status quo* rodziny. „Uczucia, lojalność oraz ciągłość bądź trwałość członkostwa są właściwe każdej rodzinie. Nawet kiedy te wartości są podważane, tak jak w sytuacji kryzysu rodzinnego lub ostrego konfliktu między członkami rodziny, zwykle wykazują odporność na zmiany i najczęściej podejmują działania korygujące w celu przywrócenia znajomych wzorców interakcji. Bez względu na formę (...) czy powodzenie utrzymania rodziny wszystkie rodziny muszą działać na rzecz rozwoju pozytywnych relacji pomiędzy członkami, dbać o ich osobiste potrzeby i przygotować się na radzenie sobie ze zmianami związanymi z rozwojem i dojrzewaniem, jak również

niezaplanowanymi kryzysami.” (Golddenberg, Goldenberg, 2006, s. 5). „Rodziny muszą być na tyle zorganizowane by radzić sobie z problemami i stworzyć własne, specjalne strategie radzenia sobie ze stresem narzuconym z zewnątrz lub wewnątrz rodziny. Okazuje się, że nawet najtrudniejsze przeżycia, jakie stają się udziałem rodziny mogą być przewyżczone pozytywnie lub negatywnie, w zależności od „prężności” (za: Masten 1985) rodziny”. (Karmolińska-Jagodzik 2019, 333).

Powyższa ocena relacji z rodzicami, jest z założenia subiektywna i deklaratorywna, po takich wypowiedziach trudno uznać, co składa się na taką a nie inną ocenę relacji. Jednak jednymi ze składowych, które wnoszą większą zawartość deskrypcyjną relacji są poruszane tematy rozmów i odczuwane emocje względem rodziców.

Tabela 3 Tematy rozmów młodych ludzi z ich rodzicami.

Tematy rozmów	z matką (w %)	z ojcem (w %)	N=
praca	84,65	55,50	391
nauka	93,46	49,81	520
wolny czas	88,71	51,47	443
przyszłość	89,86	50,92	434
poglądy	76,30	61,48	405
relacje z innymi osobami	95,47	27,68	419
inni ludzie	94,57	45,65	460
wartości i religia	84,75	47,46	295
pieniądze	76,35	64,78	406
polityka	67,93	70,92	365
moje problemy	95,87	30,38	339
zainteresowania/hobby	88,39	58,07	353
obecna sytuacja na świecie i w Polsce	87,14	73,24	482
sytuacja ekonomiczna	43,24	79,73	359

Źródło: badania własne

Z badań na temat komunikacji młodzieży z rodzicami (Karmolińska-Jagodzik 2019) wnioskujemy, że: „Na podstawie tematów i obszarów rozmów prowadzonych w rodzinach można uznać, czy dana rodzina preferuje jednostkę jako ośrodek głównej aktywności, czy rodzinę jako grupę o silnie powiązanych zależnościach. W każdej rodzinie poszczególne osoby wykazują inny stopień aktywności i zainteresowania sobą nawzajem. Spójność tematów może oznaczać wspólne zainteresowania, a odmienność obszarów tematycznych w rodzinie wskazywać na indywidualistyczne tendencje każdego z jej członków. Możliwość prowadzenia rozmów międzypokoleniowych stwarza szanse rozwojowe zarówno dla młodzieży, jak i jej rodziców. Dzięki prowadzonym rozmowom, każda ze stron wzbogaca swój język, poszerza horyzonty myślowe, wzbogaca się o nowe kompetencje” (Karmolińska-Jagodzik 2019, 276). Po powrocie do domu

rodzinnego, w wieku moratorium psychospołecznego, tendencja do konfrontacji tematycznej z rodzicami może przybrać nieco inny charakter. Młodzi ludzie mogą być bardziej ugruntowani w swoich poglądach, które nieustannie weryfikują, w przestrzeni społecznej wolnej od poglądów i wpływów rodziców. Okazać się może, że pewne obszary tematyczne będą bardziej konfliktogenne niż przed okresem pandemii, gdzie młodzi ludzie, mieszkali jeszcze z rodzicami na stałe.

Najbardziej charakterystycznym w powyższych wynikach jest fakt, że wszelakie rozmowy podejmowane są częściej z matką niż ojcem. Tak jakby w rozmowach z matką nie istniały tematy tabu, co częściej ma miejsce w rozmowach z ojcem. Zdecydowana większość (powyżej 80%) młodych osób rozmawia z matką na prawie wszystkie powyższe tematy, poza poglądami, polityką, pieniędzmi i sytuacją ekonomiczną. Na te tematy chętniej rozmawiają z ojcami, szczególnie duża dysproporcja zauważalna jest w obszarze tematu związanego z sytuacją ekonomiczną (z matką 43,24% natomiast z ojcem 79,73%, przy czym ten temat jest najczęściej podejmowany w rozmowach z ojcem). Na temat swoich problemów prawie wszystkie osoby (95,87%) rozmawiają z matką, natomiast z ojcem tylko jedna trzecia respondentów (30,38%). Osoby, które uznały, że kłócą się z ojcem, to właśnie w większości osoby, które podejmują z ojcem rozmowy na temat polityki (87,23%) oraz wartości i religii (75,43%). Natomiast osoby, które uznały, że kłócą się z matką, jednocześnie zaznaczyły, że rozmawiają z matką o „wartościach i religii (82,32%) oraz o innych ludziach (92,34%). „Populacja ludzka to złożony system, w którym modele rzeczywistości kreowane przez poszczególne umysły przenikają się wzajemnie” (Kaczmarzyk 2018). Takie wzajemne przenikanie rodzi konflikty, które sprawia, z jednej strony niezrozumienie obu stron młodzieży i rodziców, ale z drugiej generuje przestrzeń do zmiany.

Młodzi ludzie mogli ustosunkować się do twierdzenia: „Zauważyłam/em, że moi rodzice są innymi ludźmi, niż mi się wydawali, jak z nimi mieszkalam/em”. Większość respondentów (85,43% wobec matki i 64,32% wobec ojca) uznało, że zdecydowanie zgadzają się z tym twierdzeniem, przy czym mężczyźni byli bardziej zdecydowani co do słuszności tego stwierdzenia wobec ojców 67,23%, a tylko 24,37% wobec matki. Natomiast kobiety odwrotnie, czyli 81,78% uznało, że matki wydają im się zdecydowanie inne niż przed wyprowadzką z domu rodzinnego, a 37,23%, że ojcowie. Być może identyfikacja płciowa przebiegająca w sposób adekwatny do płci determinuje te poglądy. Nieco ponad połowa badanych (54,67%) uznała, że matki wydają im się fajniejsze i tylko co trzeci (33,62%) uznał swoich ojców jako fajniejsze osoby teraz niż przed pandemią.

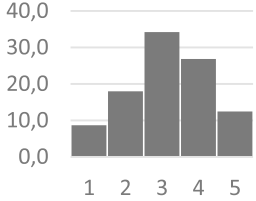
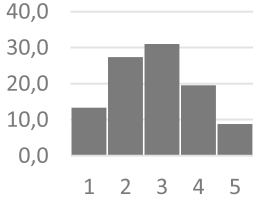
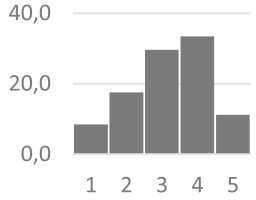
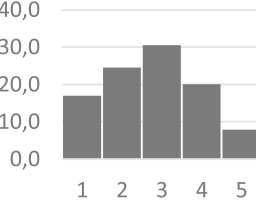
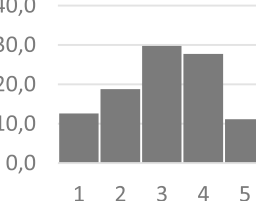
Jedną z możliwości jakie dawała ankieta, było ustosunkowanie się respondentów wobec uczuć jakie żywili przed pandemią w stosunku do matki i do ojca oraz jakie żywią aktualnie w czasie wspólnego mieszkania. Respondenci mieli do wyboru 6 podstawowych emocji, wg. P. Eckamna (1994) (radość, złość, strach, smutek, wstręt, zdziwienie) oraz rozczarowanie, tęsknotę, frustrację, miłość, wrogość, bliskość. Emocje, szczególnie w relacjach rodzinnych przenikają się wzajemnie, czas ich trwania jest stosunkowo krótki, zatem jednocześnie można czuć wobec jednej osoby emocje wykluczające się wzajemnie. Zdolność do kontenerowania emocji raczej powinna być domeną rodziców,

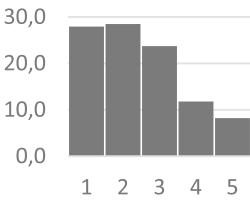
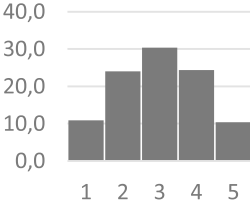
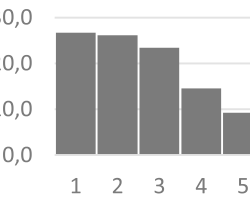
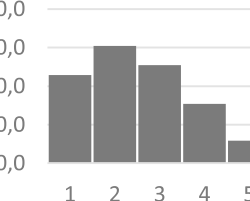
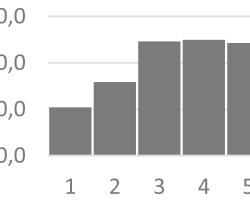
ale wraz z wiekiem i uzyskiwaniem dojrzałości emocjonalnej młodzi ludzie powinni posiadać zdolność do oceny swoich emocji wobec rodziców. Respondenci mogli zaznaczyć tyle emocji, ile faktycznie odczuwają, zatem wskazania wobec konkretnych emocji nie mogą być porównywalne, gdyż niektóre z nich nie były wskazywane przez żadną z osób. Podane dane to odsetek wśród 100% wskazań. Przed pandemią badane osoby, w zdecydowanej większości (96,35%) odczuwały miłość wobec matki, a wobec ojca ponad połowa 69,34%. W obszarze tego uczucia pojedyncze osoby (31 osób) w czasie pandemii przestały odczuwać miłość do matki i 18 osób do ojca. Nieznacznie, ale jednak wzrosło poczucie wrogości wobec matek z 55,83% na 60,78%, czego nie zauważa się wobec ojców: 60,00 % przed pandemią w stosunku do 60,78% w trakcie pandemii. Podobna sytuacja jest wobec radości, to uczucie wobec matki przed pandemią deklarowało 89,23%, a w trakcie jej trwania 91,76%. Natomiast wobec ojca radość odczuwało 68,09% a w trakcie pandemii porównywalnie 68,55%. Ponad 90% wskazań dotyczyły uczucia bliskości wobec matki, zarówno przed jak i w trakcie pandemii, i w obszarze tym nie odnotowano znaczących różnic. Natomiast w obszarze poczucia bliskości wobec ojca, które według badanych osób jest rzadsze niż wobec matek, to jednak w trakcie pandemii część osób uznała, że poczucie bliskości wobec ojca pojawiło się, czego nie było przed pandemią. Przed pandemią uczucie bliskość miało 51,60% wskazań a w trakcie 61,30%. Można zastanowić się nad stwierdzeniem, że większe konflikty czy tematy sporne w relacjach nie zawsze zwiększają dystans, czasami może dzięki możliwości dyskusji, sporu można tą bliskość nawiązać. Wyznacznikiem bliskość może być zmiana jaka zaszła w obszarze relacji, gdyż brak przepływu informacji, poglądów może z jednej strony być brakiem jawnego konfliktu, ale z drugiej strony świadczyć może o braku relacji.

6. Ciekawość i gotowość do poszukiwania nowych rozwiązań wśród badanych osób w sytuacji pandemii

Ciekawość jest jednym z tych elementów psychiki ludzkiej, która w znaczącym stopniu wpływa na jej zdolności adaptacyjne, radzenia sobie w nowych sytuacjach życiowych. Analiza czynnikowa CEI-II wykazała, że motywacja do poszukiwania wiedzy i nowych doświadczeń (Stretching) oraz gotowość do przyjęcia nowatorskiego, niepewnego i nieprzewidywalnego charakteru codziennego życia (Embracing), obejmuje między innymi pozytywne korelacje z rozwojem osobistym, otwartością na doświadczenie, autonomią, celem w życiu, samoakceptacją, elastycznością psychologiczną, pozytywnym wpływem i pozytywnymi relacjami społecznymi (Kashdan i in. 2009). W niniejszym badaniu założyliśmy, że osoby charakteryzujące się wyższym stopniem ciekawości i gotowości do nowatorskich poszukiwań, w czasie pandemii, która jest czasem niepewnym, nowym, nieprzewidywalnym wykażą się większą zdolnością do pozytywnej oceny sytuacji pandemii oraz, że wśród tych osób relacje z rodzicami mogą nie tylko nie ulec pogorzeniu, ale wręcz się polepszyć, w przeciwieństwie do osób uzyskujących niskie wyniki w teście.

Tabela 4. Poszerzanie i przyjmowanie. Kwestionariusz CEI-II (n=558)

Stwierdzenie	1 (w niewielkim stopniu lub wcale nie zgadzam się z tym stwierdzeniem) do 5(zgadzam się z tym stwierdzeniem w bardzo dużym stopniu) (w%)	N=												
W nowych sytuacjach aktywnie poszukuję tyłu informacji, ile tylko mogę. (1)	 <table border="1" data-bbox="711 402 964 602"> <thead> <tr> <th>Level</th> <th>Percentage (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>10,0</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>18,0</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>35,0</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>28,0</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>12,0</td> </tr> </tbody> </table>	Level	Percentage (%)	1	10,0	2	18,0	3	35,0	4	28,0	5	12,0	556
Level	Percentage (%)													
1	10,0													
2	18,0													
3	35,0													
4	28,0													
5	12,0													
Jestem w swoim żywiole, gdy robię rzeczy skomplikowane lub stanowiące dla mnie wyzwanie. (3)	 <table border="1" data-bbox="711 629 964 829"> <thead> <tr> <th>Level</th> <th>Percentage (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>15,0</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>28,0</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>32,0</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>20,0</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>10,0</td> </tr> </tbody> </table>	Level	Percentage (%)	1	15,0	2	28,0	3	32,0	4	20,0	5	10,0	548
Level	Percentage (%)													
1	15,0													
2	28,0													
3	32,0													
4	20,0													
5	10,0													
Wyzwania postrzegam jako okazję do rozwoju i nauki. (5)	 <table border="1" data-bbox="711 857 964 1057"> <thead> <tr> <th>Level</th> <th>Percentage (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>10,0</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>18,0</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>30,0</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>35,0</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>12,0</td> </tr> </tbody> </table>	Level	Percentage (%)	1	10,0	2	18,0	3	30,0	4	35,0	5	12,0	548
Level	Percentage (%)													
1	10,0													
2	18,0													
3	30,0													
4	35,0													
5	12,0													
Zawsze szukam doświadczeń, które są wyzwaniem dla sposobu, w jaki myślę o sobie i o świecie. (7)	 <table border="1" data-bbox="711 1084 964 1284"> <thead> <tr> <th>Level</th> <th>Percentage (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>18,0</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>25,0</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>32,0</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>20,0</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>8,0</td> </tr> </tbody> </table>	Level	Percentage (%)	1	18,0	2	25,0	3	32,0	4	20,0	5	8,0	547
Level	Percentage (%)													
1	18,0													
2	25,0													
3	32,0													
4	20,0													
5	8,0													
Często szukam możliwości do sprawdzenia siebie i rozwoju jako osoba. (9)	 <table border="1" data-bbox="711 1312 964 1512"> <thead> <tr> <th>Level</th> <th>Percentage (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>15,0</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>20,0</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>30,0</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>28,0</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>12,0</td> </tr> </tbody> </table>	Level	Percentage (%)	1	15,0	2	20,0	3	30,0	4	28,0	5	12,0	548
Level	Percentage (%)													
1	15,0													
2	20,0													
3	30,0													
4	28,0													
5	12,0													

Jestem typem osoby, którą naprawdę cieszy nieprzewidywalność życia codziennego. (2)		552
Gdziekolwiek bym nie był, szukam nowych rzeczy lub doświadczeń. (4)		550
Lubię robić rzeczy, które są nieco przerażające. (6)		543
Wolę zadania, które są ekscytująco nieprzewidywalne. (8)		546
Jestem osobą otwartą na nieznaną ludzi, nieznaną wydarzenia i miejsca. (10)		549

Źródło: badania własne. (Stwierdzenia: kwestionariusz CEI-II⁵)

Za poszerzanie, czyli motywację do poszukiwania nowej wiedzy i doświadczeń, odpowiadają stwierdzenia zamieszczone w tabeli w pierwszej kolumnie. Natomiast za przyjmowanie, czyli gotowość do przyjęcia nowatorskiego, niepewnego i nieprzewidy-

⁵ Za poszerzanie, czyli motywację do poszukiwania nowej wiedzy i doświadczeń, odpowiadają stwierdzenia: 1,3,5,7,9. Natomiast za przyjmowanie, czyli gotowość do przyjęcia nowatorskiego, niepewnego i nieprzewidywalnego charakteru codziennego życia, pozycje 2,4,6,8,10. Rozkłady sumy punktów w kategorii przyjmowanie i poszerzanie są statystycznie istotnie różne (test T dla prób zależnych: $p=0,0000$), co potwierdza, że dobór grupy zmiennych do każdej z kategorii jest odrębny i nie powiela informacji.

walnego charakteru codziennego życia, pozycje zamieszczone w tabeli w czwartej kolumnie. Wśród zmiennych związanych z poszerzaniem obserwuję się większą symetrię rozkładów (z tendencją do prawostronnej asymetrii dla zmiennych 3 i 7, a lewostronnej dla 1, 5 i 9) niż w przypadku zmiennych związanych z przyjmowaniem. Rozkład zmiennej „Jestem typem osoby, którą naprawdę cieszy nieprzewidywalność życia codziennego” oraz „Lubię robić rzeczy, które są nieco przerażające” jest prawostronnie skośny, J-kształtny, natomiast zmiennej „Jestem osobą otwartą na nieznanych ludzi, nieznanе wydarzenia i miejsca” lewostronnie skośny. Badane osoby w większości nie są typami, które cieszy nieprzewidywalność życia codziennego, jak również nie lubią czynić rzeczy nieco przerażających, ale w większości opowiadają się za otwartością na nieznanе.

Ponadto dokonałyśmy analizy zależności pomiędzy poszerzeniem/przyjmowaniem a relacją z matką i z ojcem zarówno przed jak i w trakcie pandemii. W tym celu dokonano podziału wyników sumarycznych dla poszerzania i przyjmowania na trzy kategorie: niski poziom (od 5 do 11 pkt.), średni poziom (od 12 do 18 pkt.) oraz wysoki poziom (od 19 do 25 pkt.). Spośród respondentów 539 udzieliło odpowiedzi na wszystkie pytania kwestionariusza CEI-II, na ich podstawie otrzymano rozkłady przedstawione w tabeli 5.

Tabela 5. Rozkład cech poszerzenie i przyjmowanie wg poziomów

Kategoria	Poszerzanie	Przyjmowanie
Niski poziom	21,2%	32,7%
Średni poziom	57,4%	50,8%
Wysoki poziom	21,4%	16,5%

Źródło: badania własne.

Zauważyć można, że w kategorii poszerzanie rozkład jest symetryczny z modalną „średni poziom” a w kategorii przyjmowanie prawostronnie asymetryczny oraz że zarówno w kategorii poszerzanie jak i przyjmowanie względem płci wyniki różnią się. W obu kategoriach mężczyźni częściej (ok. dwukrotnie) reprezentują wyniki na poziomie wysokim. Rozkłady według płci przedstawia tabela 6.

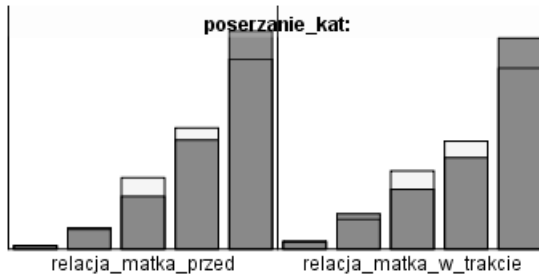
Tabela 6. Rozkład cech poszerzenie i przyjmowanie wg poziomów i płci

		Poszerzanie		Przyjmowanie	
		kobieta	mężczyzna	kobieta	mężczyzna
Niski poziom	Liczebność	105	9	155	21
	% z Płeć	23,6%	9,6%	35%	21,9%
Średni poziom	Liczebność	260	49	225	49
	% z Płeć	58,6%	52,1%	50,8%	51%
Wysoki poziom	Liczebność	79	36	63	26
	% z Płeć	17,8%	38,3%	14,2%	27,1%

Źródło: badania własne.

Statystycznie istotną (na poziomie istotności 0,1), lecz niewielką zależność zaobserwowano jedynie między relacją z matką przed pandemią a poszerzeniem oraz relacją z ojcem w trakcie pandemii a poszerzeniem.

Wykres 2. Poszerzanie a relacje z matką przed i w trakcie pandemii.

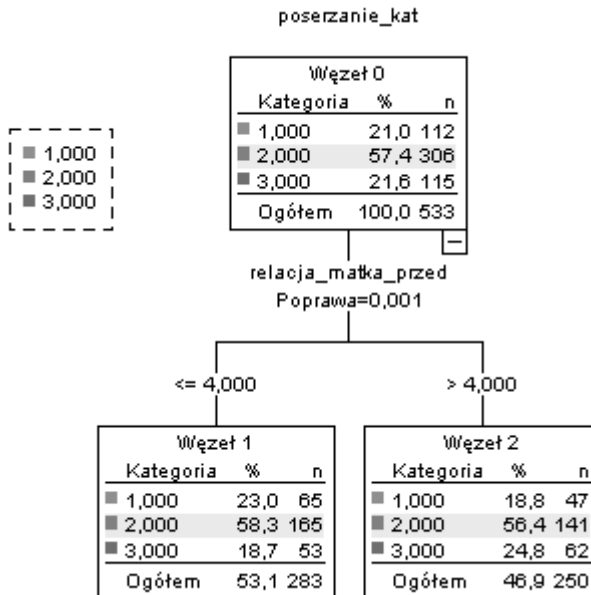

Źródło: opracowanie własne

Legenda: biały kolor: dla całej próby, fioletowy: dla osób, które miały wysoki wynik w poszerzeniu

W przypadku osób, które uzyskały wysokie wyniki w kategorii poszerzanie występuje znacznie większy odsetek, tych których relacje z matką przed i w trakcie pandemii były bardzo dobre, w porównaniu do odsetka takich osób w całej badanej grupie.

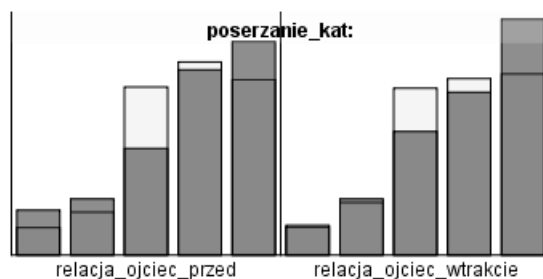
Wykres 3. Poszerzanie a relacja z matka przed pandemią.

Wśród respondentów, których relacja z matką przed pandemią była bardzo dobra odnotowują się statystycznie istotną ($p=0,43$) różnicę frakcji respondentów, którzy osiągnęli wysokie wyniki w kategorii poszerzenie. Wyraźnie też widać asymetrię rozkładów wyników w kategorii poszerzenie wśród osób o bardzo dobrych relacjach z matką przed pandemią i pozostałych osób.

W przypadku osób, które uzyskały wysokie wyniki w kategorii poszerzenie występują znacznie większy odsetek, tych których relacje z ojcem przed i w trakcie pandemii były bardzo dobre, w porównaniu do odsetka takich osób w całej badanej grupie. Ponadto taka sama obserwacja występuje w przypadku osób o wysokich wynikach w kategorii poszerzenie a złych relacjach z ojcem przed pandemią. Obserwacje te są znacznie bardziej widoczne w przypadku relacji z ojcem niż z matką.

Wykres 4. Poszerzenie a relacja z ojcem przed i w trakcie pandemii.

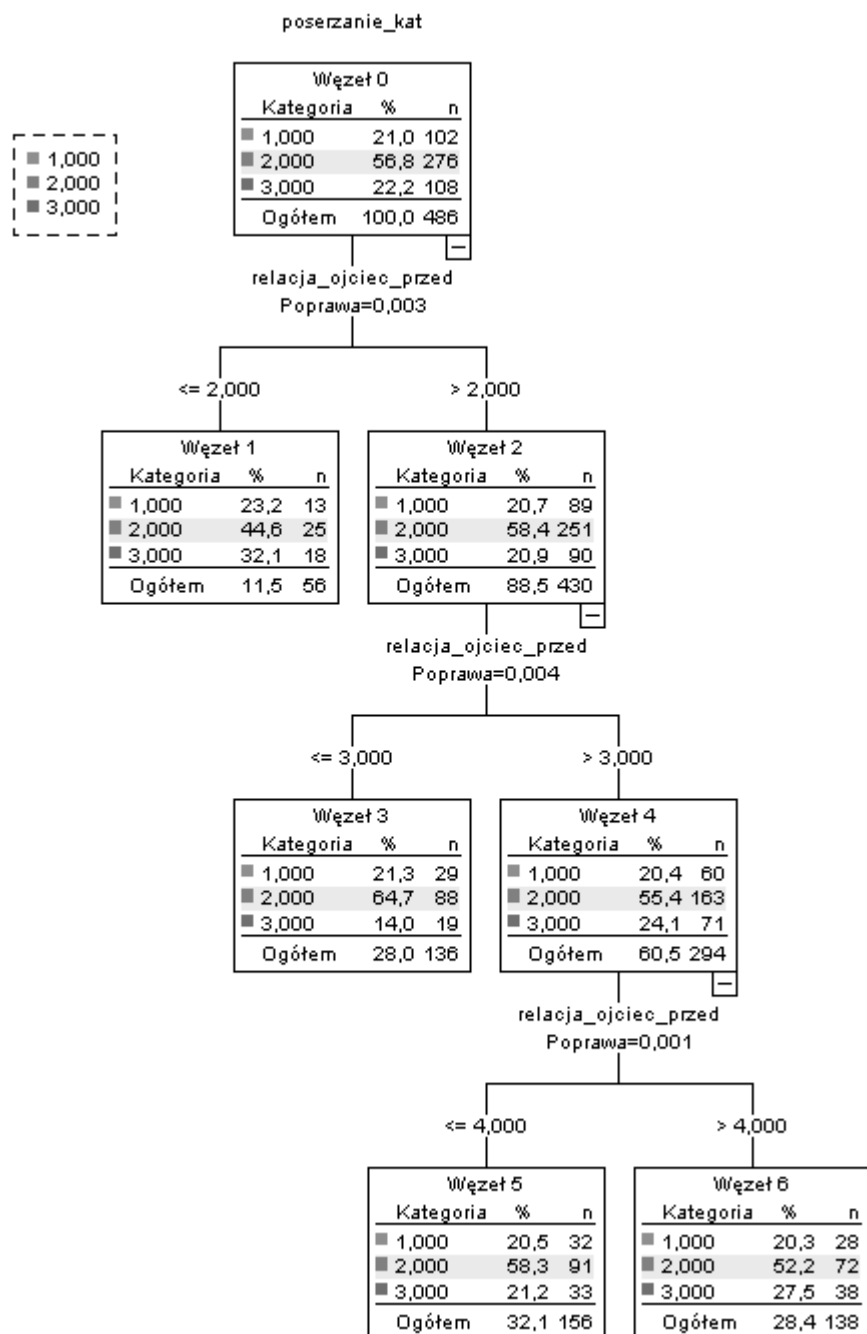

Źródło: opracowanie własne

Legenda: biały kolor: dla całej próby, fioletowy: dla osób, które miały wysoki wynik w poszerzeniu

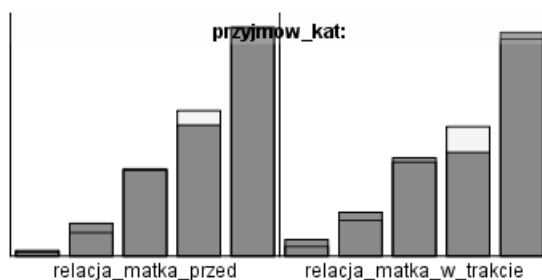
Największy odsetek badanych z wysokimi wynikami w kategorii poszerzenie odnotowują się wśród osób, których relacja z ojcem przed pandemią była zła lub bardzo zła (co trzeci) oraz których relacja była bardzo dobra (27,5%). Najniższy odsetek wysokich wyników obserwuje się natomiast wśród osób, które miały umiarkowane relacje z ojcem (14%). Co może oznaczać, że osoby, które uzyskały wysokie wyniki w poszerzeniu i przyjmowaniu mają tendencje do poczucia wpływu na relacje z rodzicami i w sposób zdecydowany determinują te relacje, co potwierdza tezę, że osoby uzyskujące wysokie wyniki w teście poszerzenie/przyjmowanie mają gotowość do przyjęcia nowatorskiego, niepewnego i nieprzewidywalnego charakteru codziennego życia.

Wykres 5. Poszerzenie a relacja z ojcem przed pandemią.

Bardzo podobne wnioski wynikają z analiz rozkładów osób o wysokich wynikach w kategorii przyjmowanie i relacja z ojcem i matką zarówno przed, jak i w trakcie pandemii, jednak różnice w obserwowanych dysproporcjach są nieco mniejsze niż w przypadku kategorii poszerzanie.

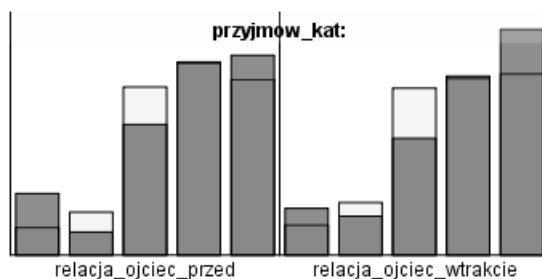
Wykres 6. Przyjmowanie a relacja z matką przed i w trakcie pandemii.

Źródło: opracowanie własne

Legenda: biały kolor: dla całej próby, fioletowy: dla osób, które miały wysoki wynik w przyjmowaniu

Wykres 7. Przyjmowanie a relacja z ojcem przed i w trakcie pandemii.

Źródło: opracowanie własne

Legenda: biały kolor: dla całej próby, fioletowy: dla osób, które miały wysoki wynik w przyjmowaniu

Wnioski

W wyniku analizy danych można zauważyć, iż po powrocie do domu rodzinnego osób, które przed pandemią mieszkały poza domem:

- ich relacje z matką, w subiektywnej ocenie nieznacznie się pogorszyły,
- relacje z ojcem nie uległy zmianie,
- przy czym relacje z ojcem są oceniane jako gorsze niż relacje z matką,
- w wyniku dłuższej spędzanej czasu w domu młodzież prowadziła z rodzicami częstsze rozmowy, co czasami powodowało pojawiające się sprzeczki i nieporo-

zumienia, które jednak nie zawsze przekładały się na pogorszenie relacji, a czasami nawet prowadziły do polepszenia tych relacji, dzięki większej i bardziej dojrzałej gotowości do werbalizowania swoich poglądów przez dzieci i większej otwartości rodziców wobec swoich dzieci, które zaczynali traktować jako dorosłych. Szczególnie taka zależność widoczna jest w relacjach badanych z ojcami.

- widoczna jest zależność wobec tematów kłótni a płcią rodzica. Osoby, które częściej kłóciły się z matką w czasie pandemii, wypowiadały się, że ich kłótnie dotyczą porządku, obowiązków domowych, drobnostek oraz codziennych nawyków, spędzania czasu z przyjaciółmi, stylu życia. Natomiast kłótnie z ojcem dotyczyły częściej: polityki, religii, pracy/pieniędzy.
- badane osoby zauważyły zmiany w zachowaniu rodziców, zaczęły postrzegać ich inaczej niż przed wyprowadzką z domu, co wskazywać może na fakt, że prowadzenie dorosłego życia prowadzi do weryfikacji swoich postaw i poglądów, w ocenie swoich rodziców.
- w kategorii poszerzanie i przyjmowanie najwięcej jest osób na poziomie średnim, w kategorii poszerzanie co piąty respondent ma wynik niski i co piąty wysoki, natomiast w kategorii przyjmowanie co trzeci ma wynik niski a co szósty wysoki. Ponadto w obu kategoriach wyniki różnią się względem płci: mężczyźni częściej (ok. dwukrotnie) reprezentują wyniki na poziomie wysokim.
- można zauważyć, że osoby które uzyskują wysokie wyniki w poszerzaniu, mają lepsze relacje z rodzicami niż osoby o niskich i średnich wynikach, co potwierdza wyniki uzyskane przez Kashdan i inni (2009).

Dokładna analiza danych uzyskanych w badaniu wskazują na potwierdzenie tezy, która zakłada, że relacje młodych osób ulegają zmianie wraz z rozwojem i zmianą sytuacji życiowej. Z jednej strony rodzice zaczynają inaczej postrzegać swoje dzieci, które po opuszczeniu domu stały się bardziej samodzielne, co umożliwia uznanie dzieci jako dorosłych samodzielnie stanowiących o sobie osobach, co z kolei implikuje większą zdolność do przyjęcia ich samodzielnego, zinternalizowanego stanowiska wobec życia i świata, a z drugiej strony to młodzi ludzie wykazują większą tendencję do przyjęcia siebie jako samostanowiącego człowieka, który może posiadać odmienny światopogląd i wartości niż rodzice, może wyrażać swoje zdanie, które bywa odmienne od zdania rodziców, nie zakładając jednocześnie konieczności konfliktu długoterminowego. Takie założenia wskazują na zasadność opuszczania domu rodzinnego w wieku wczesnodorosłym, co umożliwia uzyskanie nowych kompetencji życiowych, ale jednocześnie wskazuje jak ważnym dla obu stron może być ponowne powracanie do domu rodzinnego, weryfikowanie swoich poglądów, zmiana opinii na temat rodziców, przeformułowanie swojego zinternalizowanego obrazu rodzica. Droga do uzyskania większej zgody na przyjęcie rodzica, który staje się partnerem interakcji może prowadzić przez chwilowe konfliktowanie się obu stron, jednak przy założeniu większej zdolności do przyjmowania i poszerzania, co jest również wynikiem wychowania, można wprowadzić nową, ważną jakość relacji z rodzicami korzystną pod względem rozwojowym dla obu stron. Sytuacja pandemii, która w wielu obszarach życia spowodowała wiele zmian,

często utrudniając funkcjonowanie, przysparzając wiele nieszczęścia i konieczności podejmowania trudnych decyzji, w kwestii relacji rodzinnych spowodowała pogłębienie się relacji między młodymi osobami a ich rodzicami.

LITERATURA

- Bakiera, Lucyna. 2008. Rozwojowe współoddziaływanie pokoleń w rodzinie. Rodzice w wieku średnim i dorastające dzieci. *Psychologia Rozwojowa*, 13 (1), s. 25-37.
- Berlyne Daniel. E. 1971. *Aesthetics and psychobiology*. New York: Appleton-Century-Crofts;
- Duvall EM. 1977. *Marriage and Family Development*, Philadelphia.
- Goldneberg, Herbert, Goldneberg, Irene, 2006. *Terapia rodzin*. Kraków.
- Jaskulska, Sylwia. 2013. „Rytuał przejścia” jako kategoria analityczna. Przyczynek do dyskusji nad badaniem rytualnego oblicza rzeczywistości szkolnej. *Studia edukacyjne* nr 26. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 79-97.
- Kaczmarek, Ł, et al. 2013. Who self-initiates gratitude interventions in daily life? An examination of intentions, curiosity, depressive symptoms, and life satisfaction. W: *Personality and individual differences*. Dostęp: 13.12.2020
https://www.academia.edu/11787820/Who_self_initiates_gratitude_interventions_in_daily_life_An_examination_of_intentions_curiosity_depressive_symptoms_and_life_satisfaction.
- Kaczmarzyk, Marek. 2018. *Szkoła neuronów. O nastolatkach, kompromisach i wychowaniu*. Słupsk: Dobra Literatura.
- Kagitcibasi, Cigdem. 1996. *Family and Human Development across Cultures: A View from the Other Side*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- Karmolińska, Ewa. 2009. *Młodzież ze środowisk zagrożonych marginalizacją wobec własnej przyszłości*. Poznań-Leszno.
- Karmolińska-Jagodzik, Ewa. 2019. *Dialogi międzygeneracyjne. Komunikacja młodzież z rodzicami*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Kashdan Todd B. et al. 2009. *The Curiosity and Exploration Inventory-II: Development, Factor Structure and Psychometrics*. Dostęp: 13.12.2020.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2770180/>
- Larose Daniel T. 2006. *Odkrywanie wiedzy z danych. Wprowadzenie do eksploracji danych*. Warszawa: PWN.
- Liberska, Hanna. 2004. *Perspektywy temporalne młodzieży. Wybrane uwarunkowania*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM
- Nuttin Joseph. 1985. *Future time perspective and motivation. Theory and research method*. Leuven: Leuven University Press
- Wysocka, Ewa. 2011. *Kwestionariusz nastawień intrapersonalnych, interpersonalnych i nastawień wobec świata (KNIIS)*. Kraków: MEN. http://www.wyberamzawod.pl/public/poradniki/Podr_NIIS_ponadgim.pdf. Dostęp: 19.01.2021.

Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. 2020. *Od dziś wprowadzimy stan zagrożenia epidemicznego*

<https://www.gov.pl/web/koronawirus/od-dzis-wprowadzimy-stan-zagrozenia-epidemicznego>. Dostęp: 10.12.2020

GUS. 2019. *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2018/2019*. https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5488/8/6/1/szkolnictwo_wyzsze_w_roku_akademickim_2018_2019.pdf. Dostęp: 03.09.2020

Informacje o autorach:

Ewa Karmolińska-Jagodzik, dr hab. Zainteresowania naukowo - badawcze: problematyka młodzieży, rodziny, edukacji, szczególnie w obszarze relacji, samorealizacji, rozwoju własnego oraz komunikacji w ujęciu systemowym. Rozpatruje jednostkę i jej problemy w ujęciu systemowym, holistycznym.

Kontakt:

e-mail: ekarmoli@amu.edu.pl

Adres korespondencyjny: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; Wydział Studiów Edukacyjnych; Zakład Socjopedagogicznych Problemów Młodzieży; ul. Szamarzewskiego 89 (budynek D), 60-568 Poznań.

Anna Bartkowiak, dr. Zainteresowania naukowo-badawcze: zastosowania statystyki w naukach społecznych, w szczególności modele równań strukturalnych; główne obszary: srebrna gospodarka; zastosowania technologii informacyjnych w edukacji; rynek nieruchomości.

Kontakt:

e-mail: anna.bartkowiak@uwr.edu.pl

Adres korespondencyjny: Uniwersytet Wrocławski; Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii; Zakład Statystyki i Badań Operacyjnych; ul. Uniwersytecka 22/26, 50-145 Wrocław.